

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

Gure ertzetan

250 kilometro inguru du Euskal Herriko kostaldeak. Itsasoari begira bizi izan gara beti, eta hala jarraitzen dugu. Lanerako lehen, aisiarako orain. Ehun hondartza inguru dira horren lekuko. Baina plaia eta portu ederrez gain bada zer gozatua Bizkaia, Gipuzkoa eta Lapurdiko kostan. Hiru proposamen aurkituko dituzue datozen orrialdeetan. Batetik, itsas labarrek gordetzen duten bizi oparoa aurkitzeko gonbitea egingo dizuegu; bestetik, gerrak, edo gerra nahiak, gurean utzitako arrastoen bila joango gara; eta azkenik, itsas azpiko mundu miresgarria hobeto ezagutzera murgilduko zaituztegu.

PEDRO TAPIAS/BASKIMAGEN

ONINTZA IRURETA AZKUNE

Zumaia (Gipuzkoa)

Harri azpian begira

Zumaiako Algorrin ospea flyshek daukate, gure planetaren historia ageri-agerian uzten duten itsasertzeko harrizko geruzek. Mundu guztiko geologoentzat paradisu dira eta kaletarrentzat bisita gidatuak prestatu dituzte. Guk ordea, geologia kontuak alde batera utzi eta itsasbeheran, ur putzuetan eta harri azpian dauden bizidunei egin diegu bisita.

ZESTOAKO Katamarrua Natur Taldeak udaberri hasierarako prestatu zuen Zumaiarako txangoa. Antolatzailerek ezusteko goxoa izan zuten; 50 lagunetik gora azaldu ziren eguzki biribileko igande goiz hartan. Hogeitik gora haurrak ziren. Ur putzuetako abentura honetara umeekin joango bazarete kontuan izan oinetakoak eta arropa. Hau da, oinetakoen zolak ez daitezela izan irristakorrak, zuek ikusi uretako oinetako bereziak eramango dituzuen ala busti gabe ibiltzekoak. Arropa aldatzeko eramatea ere komenigarria da, haurrak –baita heldu batzuk ere– emozioaren emozioz blai egiten baitira.

Esan beharrik ez dago halako ekosistema aberatsari, biologiaz dakienak zuku handiagoa aterako diola. Hara hurbildu ziren zestoarren gehiengoak gutxi zekien itsasbeheretako bizitzaz, eta seguru gaude batek baino gehiagok bi burutazio hauek

ONINTZA IRURETA

Zaindu zure burua, harkaitzetan irrist egin gabe, eta zaindu bertako bizidunak, bake ederrean zeuden-eta gu iritsi arte.

izan zituela ur ertzera iritsitakoan: hemen non daude bizidunak? Eta, goiz osoan ez ote naiz aspertuko?

Egia da Katamarrua taldeak biologo aditu eta arituak zituela udabe-

rriko goiz hartan; hamarnaka animaliatxo erakutsi eta deskribatu zizkiguten. Alabaina, gutxi jakinda ere bada zer begiratu. Metro koadro oso gutxian “aurkikuntza” bikainak egin

Goldaratz (Nafarroa)

**LOPERENA
ETXEBERRI**
landetxea

☎ 948 503 238
ap.etxeberr@terra.es

Urrutia
nekezalturismoa

Santa Marina, 9 · Osma (Araba)
☎ 945 063 167 / 627 082 799
www.agroturismourrutia.com

LIERNI ARRIETA IRURETA

Itsas triku arrunta, ostarrena Zumaian, itsas lakatza Itziartik Mutrikura, *Paracentrotus lividus*.

Izkira, *Palaemon elegans*.

LIERNI ARRIETA IRURETA

ONINITZA IRURETA

Lierni Arrieta, harria jaso eta bilaketan.

Aktinia gorria, itsas tomatea, *Actinia equina*.

ONINITZA IRURETA

daitezke. Ur putzuetako bizitza aurkitzeko bidea osoa erraza eta, era berean, oso kontuz egin beharrekoa da. Harriak altxatu eta albo batean utzi behar dira, azpikoz gora. Azkar demonio begiratu agerian geratu den ur putzuan, eta lasaiago, orain arte azpialdea zen harriaren aldeari. Urez betetako kuboak eskura baduzu

hantxe jaso aurkikuntzak eta liburu-gidaren (*Flora y fauna de las costas de España y de Europa*, Omega argitaletxea) laguntzaz banaka-banaka errepasatu. Hantxe izango dituzu karramarroak –hamarrak, Zumaia euskararen–, izkirak, itsas tomateak, anemonak, ostarrenak... Akordatu azpikoz gora utzitako harriak lehe-

nean lagatzea, ez deztela gal etxeke bakea betiko. ■

Horrelako txangoren bat egin nahi baduzu gidarekin, Euskal Kostaldeko Geoparkeak Debatik abiatuta antolatzen ditu: <http://www.geoparkea.com/>

SAKANA
Horren GERTU horren ERRAZ

Sakana Urbasa

Landa Turismoa
Turismo Rural

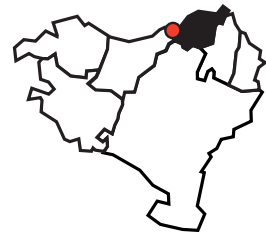

www.sakanaurbasa.com

Bidelagun
Sakanako landetxeen elkarteak

AMAIA UGALDE BEGOÑA

Hendaia (Lapurdi)

Kostaldeko gotorlekuak: itsasokoak ez ziren enbaten zain

Bertan beti egongo balira moduan. Haitzak legez, hormigoizko eraikinak itsasertzera begira aurkitu ditzakegu Hendaian; bunkerrak, Abadia gaztelutik gertu, Arroka Bikiak parez pare.

Guztira, naziek Hendaia inguruan 150 bunker eraiki zituzten Bigarren Mundu Gerran.

Asko desagerrarazita badaude ere, larre berde artean eraikitako defentsa lerroaren aztarnak ikus daitezke.

HENDAIATIK NORMANDIARA 12.000 bunkerrez osatutako harresia eraikitzeko agindua eman zuen Hitlerrek 1941eko irailean. Naziek Ingalaterrarekin zuten gerrako porrotak zirela eta, estrategia aldaketa bat hartu zuen momentu hartan fñhlerak. Indarrak ekialdera, Errusiara, bideratuko zituen armada naziak eta mendebaldea zaintzeko 4.000 kilometrotan Atlantikoko Harresia izeneko eraiki zuten.

Bigarren Mundu Gerra amaitzerakoan Frantziako agintariak bunker eta lubakiak desagerrarazi zituzten, baina batzuk zutunik

jarraitzen dute oraindino. Hendaian, Abadia gaztelutik oso gertu, dozena erdi bunkerren aztarnak erraz ikusteko moduan daude. Santa Anako lurmuturrean, amildegiz erretzetan daude ondoen kontserbatu direnak. Kostaldeko defentsa gunerik mardulenetakoa izan zen Hendaia.

Aurreko egunetan euria egin badu, lokatzetarako arropa egokiarekin joatea komeni da bunkerretara gerturatzeko. Abadia gazteluaren eremuan, Hendaia hondartzatik gertu, Bidaraineraino doan bidea dago, eta bertatik abiatu daiteke

Santa Anako lurmuturrera eta bunkerretara. Bidea hartu eta nahiko segidan Larretxea izeneko baserria dago, eta bertan, ingurumenaren interpretazio zentroa.

Abadiako eremuan bidezidor ugari erosten dute bisitaria itsasertzera. Bide osoan atzean edukiko dugu fantasiakoa dirudien Anton Abadiaren gaztelua. Bidezidorrak jarraituta, ia hiru urtez soldadu nazien bizitoki izan ziren bunkerretara helduko gara. Bidea ez da guztiz laua, tarte askotan lubakien gainean egindako bidea delako. Bunkerren eta lubakien hormigoiz

Aldori landetxea
Zabale, 8 · Muxika (Bizkaia)
☎ 94 627 15 09
www.aldori.es

Gorozika
Aterpetxea
www.gorozika.com
Gorozika Auzoa, 25 · Muxika (Bizkaia)
Harremanetarako:
☎ 946 731 332 · gorozikanatura@gmail.com

Haize Arrosa

Ondoen mantentzen den bunkerren gainean, Abadiako Adixkideak elkarteak ipinitako Haize Arrosa dago. Naturaren elementuak eta ipar haizearen norabidea ditu ardatz. Ingurugiroarekin estu lotutako itxaropeneko mezu bat transmititu gura izan dute Abadiako Adixkideek Haize Arrosarekin. Elkarte horrek Hendaiaiko kultura, ondarea eta natura zaintzeko hainbat lan egiten du.

Ezkerrean, zutunik irauten duten bunker apurretako bat. Eskuman, Abadia gaztelua.

zati txikiak ere ikus daitezke aztarna handietara bidean.

Etxeen moduan apainduta

Hasieran bunkerrotan eliteko soldaduak egon ziren, 40 eta 55 urte bitartekoak, baina gerrak aurrera egin ahala, gaztetxoak edo agureak bidali zituzten soldadu haien ordeztu.

soldadu onenak Errusiako frontera bideratzen zituztelako. Bidasoa eta Baiona artean alemaniarrek 15.000 soldadu inguru eduki zituzten itsasoko erasoen zaindari.

Bizimodu lasaia eduki zuten soldaduek Lapurdiko bunker eta lubakietan. Aztarnak ikusita irudikatu ezin den arren, bunkerretako

hormak etxeetakoak bailiran apaintzen zituzten, eta bertan dutxak, jantokiak eta logelak zeuzkaten. Hendaia hartzean, Abadia gaztelua kuartel bihurtu zuten naziek, eta jatekoa bertatik errotan zuten bunkerretara egindako bidexketatik. Janari faltak eragin da, soldaduen artean desertzio

ITSAS MENDI

Karabanak eta autokarabanak

- ▶ Europako marka garrantzitsuenak :
KNAUS, HYMER, HOBBY, BENIMAR, SUN ROLLER, RIMOR.
Salmenta ondorengo zerbitzu bermatua
- ▶ Furgoneten eraldaketa

E-posta: itsasmendi@itsasmendi.com / www.itsasmendi.com
Errep. Nazionala 1 - 20140 Andoain (GIPUZKOA)
Tel. 943 59 32 90 - Faxa: 943 59 41 73

Haitz Bikiak

Hendaiaiko ikuspegi ederrenetakoak daude Santa Anako lurmuturretik. Behin bertara gerturatu, ezinbestekoa da Abadia gaztelua bisitatzea. Udan barrutik bisitatu ahal izateko zabalduko dute, uztailearen 18tik abuztuaren 21era. Itsasoko ikuspegia gaztelua bezain ikusgarria da. Dunbak edo Haitz Bikiak izeneko arroka ezagunak daude lurmuturraren parean. Kondairak dionez, Haitz Bikiak jentil batek bota zituen itsasora, habaila erabilita. Amildegiak, kalak eta Loia badia ikus daitezke bertatik.

PEDRO TAPIAS/BASKIMAGEN

AMAYA UGALDE BEGOÑA

Itsasertzeko lerroan, bunker batzuk gotorleku hutsak ziren, eta beste batzuek metrailadorea zeukaten. Oraindik metrailadorea mantentzen duen bunker bat badago Santa Anako lurmuturrean, Kapelu izeneko muturrean. Berau da ondoen mantentzen dena. Barrura sartzeko moduan dago, eta gela bi eta begiratokia dauzka, metrailadorearekin.

Nazien ihesa

1944ko uztailean utzi zuten Hendaia soldadu naziek. Joan aurretik soldaduek bunkerretako kanoiak indargabetu zituzten aliatuen esku gera ez zitezen. Bordele pasatuta erresistentziaren eraso jaso zuten, eta Poitiers inguruan errenditu egin ziren 16.000 bat gizon. ■

asko izan zen, eta alemaniarrek gerra galtzen zebiltzala jabetzean ere, askok ihes egin gura izan zuen.

Diotenez, soldadu asko hil zen igerian Hondarribira ihes egiten saiatzean.

LIZARRA
KANPINA

Lizarr (Nafarroa)
☎ 948 55 17 33
www.campinglizarra.com

Juantxo TABERNA

Ogitarteko eta pintxo
bero eta hotzetan espezializatua

Enbeltran kalea, 6 · 20003 DONOSTIA · 943 427 405

Gerrek itsasertzean utzitako historia

Kuriosoa da. Defentsarako eraikinen hondakinetan gatazken historia bake apur batekin nahastuta arnasten da. Euskal Herriko itsasertzean mendez mende eta gerraz gerra zutunik mantendu diren hainbat gotorleku eta eraikin militar daude. Hendaiaiko bunkerrak gerrarik garaikideenaren eraikuntza izan ziren. Aipagarriak dira baita ere Gorlizko faroaren alboan dauden bunkerrak, Gerra Zibilaren ostean Francoren aginduz preso errepublikanoek eginikoak.

XX. mendeko lubakiez gainera, euskal itsasertzean mota askotako defentsa-lekuak ditugu. Gatazken historia bertatik bertara irudikatzen lekuak dira, paisaia ikusgarrietan kokatuak. Kostaldeko probintzietatik bana aukeratu dugu, gerrek itsasertzean utzitako historiaren zertzelada txikiak emateko:

Zokoako gotorlekua

Arrantzan diharduen Ziburuko auzo txiki honen interesguterik handiena gotorlekua da. Enrike IV.ak eraiki zuen XIV. mendean, espainiarren erasoari aurre egin eta Donibane-ko Badia babesteko. Geroago, XVII. Mendean, Sebastien Le Prestre –Vauban legez ezagutua– ingeniari militar frantses entzutetsuak berriztatu zuen gotorlekua. Harresia eta dorrearen egitura egoera onean daude. Ikuskizun ederra eskaintzen dute harresiaren kontra hausten diren olatuek. Portuko itsasargia ere ikustekoa; monumentu historikoaren izendapena dauka. Gotorlekua ikusi eta gero Zokoatik Ziburura ibilaldi polita egin daiteke.

PEDRO TAPIAS/BASKIMAGEN

Zokoako gotorlekua.

Getxon, Galeako fortea edo Printzearen gaztelua

XVIII. mendeko gotorlekua da. Ingelesen erasoengandik Bizkaiko kosta defendatzeko urgentziaz eta presaka egin zuten eraikin militar hau. Diputazioak agindu zituen beharrak, eta Jaime Sycre koronelaren agindupean inguruko herrietako 600 pertsonak jardun zuten bertan, derrigortutako lanetan. Lanak 1742an hasi zituzten, eta hurrengo urteko udaberriaren amaitu. Historialariek diotenez, gotorlekua ez zuten inoiz borrokarako erabili. Militarrak utzi eta gero, bertan Bizkaiko lehen itsasargia egin zuten 1782 inguruan. Britainia Handiko legioak birritan suntsitu zuen faroa, 1812an eta 1836an, karlistadetan liberaleri laguntzera etorri zirenean. Gaur egun dagoen itsasargia XIX. mendean eraiki zuten, zaharraren lekuan. Aranzadi elkarteak duela sei urte zaharberritze lanak egin zituen Galeako gotorlekuan.

ASIER MENTXAKA

Galeako fortea.

Erreterian, San Markoseko gotorlekua

Izen bereko mendian eraiki zuten San Markoseko gotorlekua. Leku estrategikoa da, bertatik Donostiako Badia eta Pasaia ikusten dira eta. Ikuspegi ikusgarria. Bigarren gerla karlistan eraiki zuten, karlisten tropa ibiltariak babesteko. Gerra amaitutakoan, 1876an, Oiarzungo defentsa lerrora batu zen, Pasaiaiko portua defendatzeko lerrora. Gaur egun berriztuta dago gotorlekua, eta jardunaldi, ekintza sozial eta ospakizunetarako erabiltzen da. Oarsoaldeko begiraleku ederra.

Andutza
landetxea

Angelutxu auzoa, 15
Ea (Bizkaia)
☎ 944 651 036
www.nekatur.net/andutza

TXALUPA

Janari
tradizionalen
espezializatua

Jatetxea
Taberna

☎ 943 429 875
Fermín Calbetón, 3
20003 Donostia